

BOLALAR PSIXOLOGIYASIDAGI TARAVMALARNING TA'LIMGA TA'SIRI

Muborak Anorboyeva

G'allaorol tumani 29-maktab boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Ta'lim hamisha psixologiya bilan bog'liq bo'lgan jarayondir. Ayniqsa, boshlang'ich ta'limda bolalar ruhiyatini anglash, ulardan to'g'ri foydalana olib, bolaning diqqatini o'qishga jalb etish pedagogdan darsga va ishiga bo'lgan mas'uliyatidan tashqari ruh, alohida individga bo'lgan muhabbatni ham talab etadi. Negaki, o'zbek jamiyatida o'quvchi ota-onasi va ustoz birligi kam kuzatiladi. Bunda yo ota-ona, yo pedagog o'quvchi bilan yolg'iz ruhiy iztiroblarni yengishga majbur bo'ladi. Bu ayniqsa, o'qish-yozishni o'zlashtirishi past bo'lgan o'quvchilarda ko'p kuzatiladi. Hatto bu o'quvchini na ota-onasi, na ustoz qo'llamaydi.

Notalia Remish shunday yozadi: "Buni bolalar bilan nega muhokama qilish kerak?"

Siyosat, din, o'lim, bola tug'ilishi, janjallar, pul va boshqa ko'plab narsalarni ota-onalar farzandlari bilan muhokama qilishni istamaydi. Keyinga qoldirishadi. Hali barvaqt. Bolalarga hamma o'lishini aytib, bolaligini nega o'g'irlash kerak? Yoki umuman qayerdadir hozir odamlar o'layotganini nega aytish kerak?

Bog'chadagi biror bolakayning buvisi o'lganida, boshqalarning qayg'uli yuziga qarab, uning uyidan olib kelgan jumalari va ko'z yoshlariga qarab bolangiz o'lim haqida bilib oladi, uning oila uchun fojialigini anglaydi va o'limdan qo'rqishni boshlaydi. Bu vaqtda esa siz ota-ona sifatida o'lim mavzusini ko'chadagi o'lik qushchadan boshlab ochishingiz, xotirjamlik va fojiviyliksiz tushuntirishingiz mumkin edi.

U "qimmat/arzon" haqidagi suhbatlarni eshitadi, siz esa do'konda "bo'ldi, yetar, pul yo'q" deysiz. Lekin pul nima degani, ular qayerdan olinadi, nega zarur va oilangizga qanchalik zarur, bularni tushunmaydi. Navbatdagi o'yinchoqni olib berishingizni so'rganida Afrikada och qolayotgan bolalar haqida eshitadi, lekin bu uning qadriyatlar tizimini shakllantirmaydi.

U sizlarning janjallingizni ko'radi va maktabdagi dugonasining yig'lashiga sabab bo'lgan qo'rqinchli so'zni — "ajrashish" ni eslaydi. Bundan oldin esa unga ajrashish — dunyoning oxiri emasligini tushintirsangiz bo'lardi. Bu ham hayot, lekin boshqacha. Unda ham ko'p qiziq va yangi narsalar bor.

Aynan SIZ o'limdan qo'rqasiz, SIZ ajrashishdan qo'rqasiz, SIZ pulsiz qolishdan qo'rqasiz. Bola esa — hali toza oq varaq. Bu tushunchalarni qanday anglatsangiz, uning munosabati ham shunday bo'ladi. Aynan shunday suhbatlar uning hayotida o'zgacha qadri bo'ladi, "maktabda nima gap?" yoki "bugun nima vazifa berishdi?" degan sodda savollar emas".

Mana yoziqlarning o'zidan ham bollarga kattalardek munosabatda bo'lish kerakligini uqish kerak. O'zbek oilalari farzandlarining umidsiz va ishonchsiz bo'lib qolishining sababi ham ota-onalarining ular bilan yetarlicha suhbat qura olmasligi, o'zini devorlar bilan o'rashi.

Endi shunday vaziyatda maktabdagi ta'lim haqida gaplashsak. Ba'zi muallimlar bolalar psixologiyasini to'g'ri anglamasdan o'quvchilarga zug'um qiladi. Bu zug'um nimalarda

koʻrninadi: dars tayyorlamagan oʻquvchini tengdoshlari yonida kamsitish, dakki berish, kaltaklash, tana jarohatlari yetkazish, haqorat qilish. Bola esa singan ruh bilan yana qayta bu darsga tayyorgarlik koʻrolmaydi. Shu sharoitda “sen odam boʻlmaysan baribir” degan qoʻpol soʻzlarni muallimidan eshitadi. Taʼlim olish bola ongida qoʻrqinchli travmaga aylanib qoladi

Nima qilish zarur?

Pedagogdan nima talab etiladi?

Yechim bormi?

Avvalo, oʻzlashtirishi past boʻladimi yoki baland, har bir oʻquvchiga katta isteʼdod deb qarash zarur. Oʻta toʻpolonchi oʻquvchilarning esa energiyasini toʻgʻri yoʻnaltirishni oʻrgatish, oʻquvchilarning holati yuzasidan ota-ona bilan doimo bogʻlanib, birgalikda ishlash zarur. Aks holda, bola ongida oila va taʼlimdagi travmalar hamisha azobli vaziyatlar yasab qolaveradi. Bolalarga qaysi kasbni tanlasa koʻp pul topish haqida emas, qanday qilib oʻzi xohlagan kasbda koʻp daromad qila olish mumkinligini oʻrgatish kerak. Bu esa kelajakka kiritiladigan ruhiy sarmoya boʻlib xizmat qiladi.